

SEDATO AVG SAC R PACONIVS *) EDEM ET ARAM D D.

Spisal Davorin Terstenjak.

Stari Indi so častili božanstvo Indra, ktero, kakor ostroumni Pott ¹⁾ prav razlaga, ni druga bilo, kakor „zapopadek natornih prikazkov na nebu“. Indra je toraj duh atmosfêre, gospodar oblakov in groma, vedrine, vse obsegajoči etêrski kralj, mojster soparnega zračja v njegovih teluriških uplivih in bojevatelj in premagavec hudega ²⁾, zato njegovi priimki: Marutvan, aëreus, Marot, Merot, Džišnu, Džayarâma, victor, Vitislav, Vit, Vitoljub, Surapati coeli dominus, Svaroh ³⁾, Pardžanja, tonitruus, Perkun, Perun, Vadžra, Vatroslav, Pashupati ⁴⁾ taurorum dominus, Stirbog, Štribog, Kilbog, Turbog, itd. — Indra pomeni po Lassen-u in Kuhn-u ⁵⁾ vedri, der blaue, ima tudi ženo Indrani ⁶⁾, ktero ime na rimsko-slovenskih kamenih nahajamo v obliki Vindrana ⁷⁾. Tudi polatinčeno Serendius se najde.

Včlovečenje (Vermenschlichung) božanskih natornih moči spada, kakor ostroumni Kuhn ⁸⁾ prav terdi, v čas velike razkolitve ariških narodov, zato toliko enakosti v podobah indo-evropejskih božanstev.

Kakor iz priimkov Indra-tovih vidimo, so si Indi to božanstvo po raznih njegovih delavnostih različno mislili in sicer s kopjem, ker se veli „kopjenositelj“ (Speerträger) Sulislav, — dalje s kladivom imenovanim vadžra, ktero je podoba križa imelo. Tako kladivo ima tudi nordiški Thor, in se veli Mjöltnir ⁹⁾, — dalje ima škit, oklep, okrilane streljke itd. Vse to orožje boga Indrata je viditi na lepem celjskem spomeniku ¹⁰⁾.

V severno-slovanski mitologiji se Indras nahaja pod imenom Vidras; Thunman ¹¹⁾ je krivo to prestavil v „Herrscher der Winde“. Sanskritska korenika idh ali indh je mati slovanskih besed Vidruna = Vedrina. V poznejših narečjih je odpadel glasnik *n*, kateri sicer ni bitstven. Končnica „una“ še se najde v slovenskem narečju, n. pr., skopuna, glavuna, gizduna itd. Sufiks *as* se je še ohranil v osebnih imenih: Beras, Jeras, Joras, Moras, Necas, Rabas. Glasnik *v* pa ni druga kor digama.

Kot božanstvo groma in bliska se je Indra častil pod imenom Pardžanja, iz kterega je slovansko-litevsko Perkun — Perun. Ne smé se nam čudno zdeti, da imé Pardžanja ¹²⁾ pokvarjeno vidimo v oblikah Perkun in Perun. Kakor sufiksi — piše ostroumni Kuhn — v indo-evropejskih jezikih niso zmiraj identišni, temoč že v enem jeziku različne oblike tistega sufiksa ena poleg druge sto-

*) Schoenleben ima Praconius namesto Pacionius, kar pa je krivo. Pravega izpisa sem porok. Ime Pacionius je brez dvombe sorodno z imeni Paccius od pax, mir, odtod Miroslav. Na sekovškem kamenu stoji Titiae Tiber, Contuconi et Juliae L. fil. Myrinae ann. XXX. (glej „Schriften des hist. Vereins für Inneröster. I. 36.) — ¹⁾ Glej Pott v „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung“. Herausgegeben von Dr. Kuhn, IV. Band, str. 429. — ²⁾ Glej Niklas Müller „Glauben der Hindu“ str. 560. — ³⁾ Glej „Amarasinha“ ed. Paulini str. 41. 42. — ⁴⁾ Glej „Samaveda“ ed. Benfey 1. 2. 2. 3.; dalje 1, 3, 1, 5. „Rigveda“ ed. Rosen 1. 32, 15. — ⁵⁾ Kuhn v „Allgemeine Literaturzeitung“ 1846, Nr. 250, str. 846. — ⁶⁾ Lassen „Indische Alterthumskunde“ I. 761. — ⁷⁾ Ankershofen „Handbuch der Geschichte Kärnth.“ V. Heft, str. 623. — ⁸⁾ Kuhn v „Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache“, herausgegeben von Dr. Albert Hofer, II. Band, str. 177. — ⁹⁾ Glej Kuhn l. c. — ¹⁰⁾ Glej „Beiträge zu einem Namens-Verzeichnisse der römischen Procuratoren im Noricum“ von Johann Gabriel Seidl, Tafel II., fig. 5. — ¹¹⁾ Thunmann pri Maschu „Erläuterungen“ str. 53. — ¹²⁾ Nekdaj sem mislil, da ime Perun ima svojo koreniko v oni, v kateri beseda perina, die glühende Kohle, vendar sedaj rad sledim misli ostroumnega Diefenbach-a, kateri gotiško: fa irguni, anglosasko: fyrgen devlje k sanskritski besedi: Pardžanja, die Donnerwolke. Fairguni sicer pomenja: mountain, Berg, vendar gotovo Donnersberg, primeri gerško: *νεσάρρος*, montes keranii od sanskritske sharu po Benteyn (2, 175) Donnerkeil. Tudi profesor Leo devlje fiorgyn k sanskr. Pardžanja in k litevsko-slovensk. Perkun; glej: Kuhn „Zeitschrift für vergleich. Sprachforsch. II. Bd., str. 478

jijo, na pr. v stari visoki nemščini: poda-m za podmén, gerški *πυθμεν*, tako se je tudi izvirna masa glasnikov (Lautmasse) zlo spremenila in večkrat v obsegu (Umfang) se zgubila, na pr. latinsk. lien, sansk. plihan, slov. slezen, sklezen ¹⁾. Tako priime Indra-tovo Shanmuka, „der Pfeilwerfer“ nahajamo na noriških kamenih v obliki Samuca, Samucus, Samuconius ²⁾, Samucantunus itd. Od sanskritske besede vršabha, Wasserbewohner, Frosch, ima slovenski jezik samo slednji del žaba, nemški pa prvi Frosch.

Bog groma in bliska se je zmiraj predstavljal kot hud in ljut mož z divjim pogledom in gosto brado. Tako vidimo v Ogleji ³⁾ Peruna polatinčenega v „Jupiter brontons“ predstavljenega, in na noriških kamenih je po stokrat viditi Perunova glava ⁴⁾ med levoma, simboloma solčnega božanstva Radogosta.

Kakor bog groma in bliska je Indras Pardžanja — Vidras Perkun mogočen bog in se veli: Shakra ⁵⁾ = Kokra, validus, der Mächtige. On je orjaša hudega duha Vritra (persiški Veretra) umoril. Vritra pomeni: der Verhüllende, od korenike vri, velare, in z besedo Vritra — Veretra se ujema severno-slovanska beseda Velet ⁶⁾, orjaš. Ima pa se, kakor Kuhn razlaga pod Vritrom — Veletom zastopiti oblak ⁷⁾, ker v Rigveda-tu stoji: „Ko je Indra ubil z gromskim buzdovanom Vritra-ta, tekajo vode iz bregov“. On se zato veli Vritraghna, v iranski mitologiji Verethraghna — Veletoklavec, Vritra-tödter ⁸⁾.

V Rigveda-tu ⁹⁾ tudi stoji pisano, da Indra poganja ashman — kamen — gromsko kroglo (Donnerstein) iz tačke ali ferčke (Schleuder). Še sedaj slovensko ljudstvo veruje, da, kadar strela udari, gromska krogla priletí z oblakov v zemljo, pa čez petdeset let spet iz zemlje pride. Pri oranji se najdejo večkrat okrogli kamni; ljudstvo jih ima za takošne gromske krogle ter jih pod streho dobro hranuje, misleč, da tje ne udari, kjer je takošna krogla pri hiši. Tudi Slovaci imajo to vero in kroglo imenujejo „Paromova skala, Perunove kule“.

Po gromu in blisku pride lepo vreme. Indra ni več ljutega obličja temoč prijaznega in veli se kakor bog jasnega neba Dagadi, aura, aër, Surapati, coeli dominus, Svaroh. Kakor Surapati-tu odgovarja Svaroh, tako Dagadi-tu severnoslov. Dogoda, Pogoda, slov. Godut. Korenika imena Pogoda, Godut je glagol gad, loqui, poljski gadać, slov. gadati, reden, gatati, rathen. Iz gadati je god, terminus, godina, godišče, kakor iz reku, česka rok = godina, Jahr. Pa iz gad — gadati je tudi goditi, zeitigen, godni, zeitig, kakor to enakolično najdemo v besedi gerški *ωγα*, Zeit, Jahr, Tageszeit, Stunde, rechte passende Zeit, in *ωγαρος*, reif, zeitig, primeri god, cerkvenosl. terminus, god slov., angenehme Zeit, festliche Zeit, Namenstag, godina, horvatski Jahr, istrijski Regen, hodinka, česk. Stunde.

Z vso pravico je toraj Dlugosz ¹⁰⁾ smel pisati: „Habe-batur apud illos (Polonos) pro Deo Temperies, quem sua lingua appellabant Pogoda, quasi bonae aerae largitor“. Iz gad — goditi je pogoditi, besänftigen, beruhigen, se-

¹⁾ Glej Kuhnov članek „Die Sprachvergleichung und die Urgeschichte der indo-germanischen Völker“ v „Zeitschrift für vergleich. Sprachf.“ IV. Band, str. 82. — ²⁾ Kamen z napisom Samuconius Sectatus et Samuca Burrani filia itd. je bil v Ptujci (glej Apian „Inscript“ str. 385.) Tudi ime Burran je slovensko, ali od buri, fulvus, der Braune, ali bura, der Sturm. — ³⁾ Glej podobo pri Monfauconu „Antiquité expliquée“ Tom. I. Planch. XIII, a la str. 44. — ⁴⁾ Jaz sem to bradasto glavo dosihmal imel za Šiva-ta, vendar s primerjanjem z oglejskim Jovom brantom sem se prepričal, da predstavlja Peruna. Take Perunove glave vidiš pri Muharu „Gesch. der Steierm.“ I. Abbild., Tafel IX., Tafel XI., fig. XXII. 3. Tafel XVII. fig. XXIV. 3. Tafel XVIII. fig. XXX. — ⁵⁾ Rigveda II. 2. I. 1. — ⁶⁾ Glasnika *r* in *l* se že v sanskritu menjata, v slovenščini pa sanskritski glasnik *r* večidel prestopa v *l*. — ⁷⁾ Glej „Haupt-Zeitschrift für deutsches Alterthum“ V. 472. — ⁸⁾ Rigveda 23, 7—9. — ⁹⁾ Rigveda IV. 3. 1. 1. I. 18. 1, 9. — ¹⁰⁾ Dlugosz pri Hanušu 274. Pis.

dare, placare ¹⁾, po godu biti, nach Wunsch sein, gediti komu, den Willen errathen.

Slovensko božanstvo Godut, od kterega je celó Kollar (glej „Slava Bohyn.“ str. 313.) slišal, pomeni toraj to, kar Pagoda, Dagoda — božanstvo mirnega jasnega vremena, zato ga najdemo v latinsko prestavljeno v Sedatus. Sedatus, sedate pomenja v latinskem jeziku: sanft, gelassen, ruhig, auf stille Art, ohne Murren „non constanter et sedate ferres, sc. dolorem“ (Cicero Tusc. II. 20.) „sedate servio“ (Plautus. Mend. V. 6. 17.), „Homines sedati et quieti“ (Cicero Verr. I. 24.) Staročeski glosator je Pohoda prestavil v sudum, serenum ²⁾, toraj spet z izrazom, kteri se ujema s pomenom „sedatus“, ker mirno mora modro nebo biti.

Kamen z napisom „Sedato augusto sacrum Paco-nius edem et aram dono dedit“ je v južno steno leskovske cerkve vzdian; ravno tam je tudi drug kamen s podobo, ktera tukaj sledi ³⁾.

P. Klunzinger del.

To podobo jaz imam za božanstvo Sedatus — Goduta — Pogoda-ta in sicer iz sledečih vzrokov. Gori smo čuli, da Indras — Vidras ni samo bil bog groma in bliska, temoč tudi pod imenom Dagadi = Dogoda, Pogoda, Godut, bog mirnega jasnega neba „bonae aurae“. Zato je na ti podobi viditi s pobešeno tačko (mit gesenker Schleuder), v roki pa derži gromsk kamen. Čerto, ktera se zadej v polokrogu vidi, jaz imam za dōgo ali mavrico, ktera vsikdar nastaja, kadar gromski oblaki preidejo. Božanstvo ima perotnici, saj Indra je tudi Marutvan — Marot ⁴⁾, Merot, bog vetrov, in veter je potreben, da grom-

¹⁾ Primeri enakolično latinsko: tempus in temperare, temperies, tempestas. — ²⁾ Glej „Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache“ von Palacky und Šafařík str. 221. — ³⁾ Kamen sem tam večkrat ogledoval in se prepričal, da je c. k. inženir gosp. Klunzinger mi ga zvesto izrisal. Njemu in videmskemu dekanu gosp. Rejeu se pri tej priložnosti zato lepo zahvalujem. — ⁴⁾ Marut — Marot — Merot poznamlja po Kuhnu (glej „Haupt-Zeitschrift für deutsches Alterthum“ V. B. str. 489) „mertev“, in pomen „veter“ je iz te predstave postal, zato pri českih kronikarjih se Merot veli bog smerti.

ské oblake pretira in modro mirno nebo napravi. S perotnicami tudi popisuje Tkany ¹⁾ severno-slovenskega Pogoda-ta, rekši: „Pohoda, Pogoda, Podaga, Dogoda bei den Russen, Pohlen und Mähren der blaue heitere Himmel. Sein Bild war jung und schön ... geschmückt mit blauen Flügeln“ itd.

Tudi med retransko-prilvičkimi moliki se nahaja Podaga-tova darivna skleda, na kateri je jelen viditi. Jelen ni samo podoba jasnega zvezdnatega reba, temoč tudi berzosti, zato se Indra — Trita — Vidras — Trut v Dirghatamasu ²⁾ veli „konj, kteri nebeški prostor prebežuje in izhaja iz zračnega morja s peroti sokolovimi in s stegni jelenovimi“. Na drugi darivni skledici Padaga-ta je viditi glava možka z volovimi ušesi ³⁾. Da se Indra veli gospodar bikov — Turbog, Štribog ⁴⁾, „silni bik“, „gospodar rogate marhe“, bilo je že omenjeno. Bik je simbol rodovne moči, rodivnost pa pospešujejo grom, dež in lepo vreme, — vse to pa je Indra predstavljal, in tako zapopadamo, zakaj tudi bika ima za atribut. Na drugi strani omenjene darivne skledice je viditi mereseć in napis hent. Mereseć je simbol mokrega zimskega letnega časa, kteremu je predstal bog Nehoda. Masch piše, da hent pomenjuje mereseć in ima popolnoma prav. Na Štírskem še poznamo bohet ⁵⁾, aper, nemški Bachem, korniški bahet. Morebiti so polabski Slovani že prvo slovko besede zgubili in govorijo samo het ali z rhenismom hent. Hent tudi zna izvorna oblika biti besede hoč, kambriski h w ch, porcus. Hoč pomeni svinja. Na Koroškem glasnik h radi spreminjujejo v k, primeri kum, namesto hum, kruška namesto hruška, zato je gosp. Janežič pisal: kočej, das Ferkel. Iz hent je oblika het mogoča, in po umehčanem glasniku t v č — hoč. Pod podobo mereseća so si tudi Indi mislili vse izrovajočo boro.

Spomenika Sedato — Godutu posvečena sta samo dosedaj dva znana, eden v Leskovcu ne deleč od razvalin starega Nevoduna, drugi pa je bil najden v Pfünzu na Bavarskem in je sedaj v augsburškem muzeji hranjen.

SEDATO ⁶⁾ SACRVM COH. I. BRE EX V. S L V S C A IVL MAXIM O DEC

Učeni starinoslovec prof. dr. Hefner napis tako bere: „Sedato sacrum Cohors I. Bretonum (Breucorum?) ex voto suscepto; laetus (sic) votum solvit, curam agente Julio Maximo decurione“ in sam ga v nemško tako prestavlja: „Dem Sedatus heilig! Die I. Cohorte der Bretonen (Breuter) setztenach Lösung ihres gethanenen Gelübdes unter dem Interims-Befehle des Julius Maximus, dem Sedatus diesen Gelübdestein“.

Hefner ⁷⁾ sam dvoji: ali bi BRE bral Bretonum ali BREVCORVM; vendar Breucorum je resničnije berilo, ker gališki rod Bretancev se v napisih zmiraj najde v obliki: Britones ⁸⁾, Britones Nemaningenses, Britones Triputienses ⁹⁾ itd.

Breuci so bili panonski rod, in prebivavci med Kolpo in Savo se še dnešnji den velijo Brajci. Bili so na Bavarskem v posadki in so tam dali Noreji in Sedato-Godutu spomenik postaviti. Ako kdo zamore priloženo podobo iz keltiške, rimske ali gerške mitologije razložiti, prosimo, naj poskusi! Ako pa tega ne more, ne bo naše terdenje: „Norčani in Panonci so bili Slovenci“ dalje več ostalo „offene Frage“.

¹⁾ Tkany Mythol. II. 7, 71, 104. — ²⁾ Dirghatamas I. 22, 7, 1—3. — ³⁾ Masch fig. 48, §. 258. — ⁴⁾ Kilbog, Štribog, Turbog se tudi veli Šiva. V vediških spisih se Vaju bog vetra veli večkrat rjoveči bik, in sicer v Taittiriya — Brahmana-tu stoji po Weberovi prestavi: „Vaju vereint sich mit dem Gestirn Nistya, der brüllende spitz-gehörnte Stier, wachsend im Luftraum, die Wesen vertreibend, stosse er fort die Feinde, die nicht opfern“, glej Weber „indische Studien“ I. Heft str. 93, primeri v pesmi Igorovi „Vetri Štribožy vnuci“. — ⁵⁾ Zato boh = Speck, slanina. — ⁶⁾ Ime Sedatus se večkrat kakor osebno ime nahaja; na sekovškem kamnu smo našli ime Mirina in poleg tega imena še Kontukon. Kontukon pomeni φιλλίππος, der Pferde-Liebhaber, od sanskritskega kan, amare, desiderare, ilirski kaniti, kantu, amator. — ⁷⁾ Hefner „Das römische Bayern“ 3. Auflage str. 99. — ⁸⁾ Hefner ravno tu 47. 72. — ⁹⁾ Hefner ravno tu 30. 90. Pis.